

ЎЗМУ ХАБАРЛАРИ

ВЕСТНИК НУУЗ

АСТА NUUZ

**МИРЗО УЛУГБЕК НОМИДАГИ ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ
УНИВЕРСИТЕТИ ИЛМИЙ ЖУРНАЛИ**

**ЖУРНАЛ
1997
ЙИЛДАН
ЧИҚА
БОШЛАГАН**

**2022
1/4/1**

**Ижтимоий-
гуманитар
фанлар
туркуми**

Бош муҳаррир:

И.У.МАЖИДОВ – т.ф.д., профессор.

Бош муҳаррир ўринбосари:

Р.Х.ШИРИНОВА – ф.ф.д., профессор

Таҳрир ҳайъати:

Сагдуллаев А.С. – т.ф.д., проф.

Аширов А.А. – т.ф.д., проф.

Баллиева Р. – т.ф.д., проф.

Маликов А.М. – т.ф.д., проф.

Юсупова Д.Ю. – т.ф.д., проф.

Муртазаева Р.Х. – т.ф.д., проф.

Мўминов А.Г. – с.ф.д., проф.

Ганиева М.Ҳ. – соц.ф.д., проф.

Мадаева Ш.О. – ф.ф.д., проф.

Туйчиев Б.Т. – ф.ф.д., проф.

Мухаммедова Д.Г. – псих.ф.д.

Тўхтаев Х.П. – ф.ф.н., доц.

Болтабоев Ҳ. – фил.ф.д., проф.

Раҳмонов Н.А. – фил.ф.д., проф.

Жабборов Н.А. – фил.ф.д., проф.

Сиддиқова И.А. – фил.ф.д., проф.

Ширинова Р.Х. – фил.ф.д., проф.

Садуллаева Н.А. – фил.ф.д., доц.

Арустамян Я.Ю. – фил.ф.д., доц.

Пардаев З.А. – фил.ф.ф.д., PhD.

Масъул котиб: **З. МАЖИД**

ТОШКЕНТ – 2022

Султанходжаев Р. Жиноятчиликка қарши кураш чоралари тизимида жиноятчиликнинг олдини олиш тушунчаси	154
Tashimov N. Chizma geometriya fanini o'qitishda talabalarning mustaqil bilish faoliyatini rivojlantirish modeli	157
Tiropova L. Og'zaki va yozma nutq amaliyotida til o'rganishning ahamiyati.....	160
Хайтова Ю. Олий таълимда бўлжак ўқитувчиларнинг ижодий-коммуникатив қобилияtlарини ривожлантиришнинг педагогик тизими	163
Хайитов Н. Дунёдаги хитой диаспорасининг бугунги ҳолати.....	166
Хайруллаева Н. Биология дарсларида 3D технологияларидан фойдаланиб талабаларнинг методик тайёргарлигини такомиллаштириш	170
Xamidova G. Maktabgacha yoshdag'i bolalar ijodiy va intellektual qobiliyatini rivojlantirish mexanizmlari	173
Xasanova G. Jamiyatda tarbiyachi modelini yaratishning ijtimoiy pedagogik asoslari	176
Konnazarova M. Mediatexnologiyalar asosida zoologiya fanlarini o'qitishning didaktik ta'minoti	179
Худайназаров А. Ёшларни ижтимоий-маънавий ҳаётда фаоллигини оширишнинг устувор вазифалари	183
Xudayberganov S. O'zbekiston respublikasida xorijiy hamkorlikning huquqiy asoslari (Xorazm viloyati misolida)	187
Хо'jaaxmatova Q. Tibbiyot talabalariga ingliz tilini o'qitishda zamonaviy innovatsion texnologiyalardan foydalaniш	190
Хо'jayev A., Raxmatov A. Matematika fanini o'qitishda mobil ilovalarning o'rni	193
Chariyeva Z. Creating a good atmosphere in a class	196
Shaxobidinov V., Alimov U., Bedilov O., Pyasov B. Ofitserning pedagogik mahorati	199
Эргашев А. Олий таълим тизимида “ионлаштирувчи нурланишлар” мавзусини модуль тизимида ўқитиш усуллари	203
Эргашев И., Рузиев Ж., Абдуллаев Б. Ёшларда ватанпарварлик туйгусини тарбиялаш масалалари	206
Филология	
Абдусамадов З. Сравнительный анализ фразеологических единиц с особенностями наименования в английском и узбекском языках.....	210
Аззамов Ю. Гастрономия соҳаси терминологиясининг ўзига хос хусусиятлари	214
Бекташева Г. Жадид адабиётшунослигига муносабат ва фикрлар хилма- хиллиги	217
Бозоров О. Эпистоляр романларнинг тадрижий тараққиёти.....	221
Буранова Б. Топонимлар таржимасида лексик трансформациядан ижодий фойдаланиш	225
Valieva N. Xitoy tili frazeologik birliklarda “喜” “quvonch” freymi	228
G'ulomova N. Alisher Navoiyning “Badoye’ ul-vasaf” devoni g'azallarini grammatik teglash xususiyatlari	232
Гулямова Ш. Ўзбек ва инглиз тилларида монологик дискурснинг тасниф этилиши	236
Имяминова Ш., Ҳафизов Ф. Шарқ газалларига гарбона оҳанг	240
Inomjonova S. Bolalar kitobxonligini rivojlantirishda fantastik asarlardan foydalanishning ahamiyati	244
Irgasheva Sh. Kompyuter diskursdag'i neologizmlarning tarjima qilish xususiyatlari	247
Исматуллаева Н. Боқиев А. Синхрон таржимонликда мнемотехниканинг қўлланилиши хусусида	251
Kadirova L. Jamoa sport turlaridan biri – futbol terminologiyasining morfologik va sintaktik tuzilishi	254
Каримова Ш. Замонавий ўзбек шеъриятида эпифоранинг бадиий вазифалари	257
Qayumov S. Portrait genre in the works of the artist Malik Nabiev	260
Қорабоев Ж., Шокиров Ш. Ўзбек тилида “Мардлик” концептини прагматик хусусиятлари	262
Мавлянова Т. Проблема перевода средневековой классики и его соответствия оригиналу	265
Mamatdalyeva S. Chet el va o'zbek adabiyotida publitistik xatlar va badiiy maktublarning uzviyligi	268
Mashrapova G. Romantik dostonlar sujeti va safar motivi	270
Набиева Г. “Шум бола” асари таржималарида лингвокультурологик муаммолар тадқики	273
Nazarov B., Xolmanova Z. O'zbek tilidagi o'z qatlam va o'zlashgan qatlamli biologiya terminlari	277
Нуритдинова Р. Феъллардан антропонимлар ясалиши ва уларнинг лексик-семантик таҳлили	281
Ruzimurodova F. Badiiy asar tahlili xususida ayrim mulohazalar	284
Sadikov E. Til o'qitishda pragmatika masalalari: ta'riflar, tanqidlar, tahlillar va talqinlar	287
Сувонов З. Бадиий матн лингвистик экспертизасининг зарурати	290
Турабоева С. Инглиз ва ўзбек тилларидаги ахлоқий қадриятларнинг қиёсий-ассоциатив тавсифи	293
Турдибеков М. Жой номлари этимологияси: Сўғд вилояти аҳоли яшаш пунктлари номлари мисолида	296
Umirzoqova N. Ingliz va o'zbek tillarida lingvistik metrologianing asoslari	299
Xasanova A., Eskaraeva G. National and cultural aspects of phraseological units of russian and uzbek languages	302
Ҳалимова М. Бош соматизмининг семантик структураси ва уни қавм бўлмаган тилларда қайта яратиш ...	305
Чўлиева Н. Қисса жанрида замон ва макон (хронотоп)	309
Эгамқулова Н. Вақтли матбуот ва адабий-эстетик тафakkur ривожи (1906-1917 йиллар ўзбек вақтли матбуоти мисолида)	313
Eshkobilova F. The functions of colour terms as an adjective	317
Юсупова Ш. Dingga oид терминларнинг семантик хусусиятлари	320

Nargiza G'ULOMOVA,

Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti mustaqil tadqiqotchisi

E-mail: gulomovamoi@mail.ru

F.f.d., dots. M.A. Abjalova taqrizi ostida

PECULIARITIES OF GRAMMATIC TESTING OF ALISHER NAVOI'S GAZELLES "BADOYE' UL-VASAT"

Abstract

To ensure that Alisher Navoi's poems are understandable and readable, it is necessary to use grammatical analysis and lexical and morphological analysis. With the lexicology of Navoi's time, the emergence of modern lexical words archaism and historicism and the radical change of many word meanings, words with other morphological features in Navoi's time, the change of meaning today, the narrowing of meaning or the transition of the word to another noun meaning shows the importance of grammatical analysis of Navoi's ghazals. The grammatical analysis of Navoi's poems reveals the author's style of language, common language units, and unique style of creation. In order to increase the emotional and expressive color of the poems, to achieve the harmony of the content and form of the bytes, he was able to show his creative skills by creating compound and double words using suffixes, prefixes and syntactic-compositional methods studied in the article.

Key words: grammatical device, adverb, affix, phrase, analysis, poem, byte, linguistic statistic, linguistic units, morpheme, category.

ОСОБЕННОСТИ ГРАММАТИЧЕСКОЙ ПРОВЕРКИ ГАЗЕЛИ АЛИШЕРА НАВОИ “БАДОЕ УЛ-ВАСАТ”

Аннотация

Для того чтобы стихи Алишера Навои были понятны и читательны, необходимо использовать грамматический и лексико-морфологический анализ. С лексикологией Навоийского времени, появлением современных лексических слов архаизмов и историзмов, коренным изменением значений многих слов, слов с другими морфологическими признаками в то время, дошедшие с изменённым значением на сегодня, его сужением или переходом слова в ряд существительного с другим значением, показывает важность грамматического анализа газелей Навои. Грамматический анализ стихотворений Навои выявляет авторский стиль языка, общеупотребительность языковых единиц, неповторимость стиля творчества. Для повышения эмоционально-выразительной окраски стихотворений, достижения гармонии содержания и формы байтов он смог проявить свои творческие способности, создавая суффиксы и пары слов с помощью суффиксов, префиксов и синтаксико-композиционных присловьев, о чем говорится в статье.

Ключевые слова: грамматический прием, наречие, аффикс, словосочетание, анализ, стихотворение, байт, лингвистическая статистика, языковые единицы, морфема, категория.

ALISHER NAVOIYNING "BADOYE' UL-VASAT" DEVONI G'AZALLARINI GRAMMATIK TEGLASH XUSUSIYATLARI

Annotatsiya

Alisher Navoiv g'azallarini tushunarli, o'qishli bo'lishimi ta'minlash uchun gramatik teglash va leksik, morfologik jihatdan tahlil qilish lozim. Navoiv yashagan davr leksikologiyasi bilan hozirgi leksika arxaizm va istorizm so'zlarning vujudga kelishi va ko'plab so'z ma'nolarining tubdan o'zgarganligi, Navoiv davrida boshqa morfologik xususiyatga ega bo'lgan so'zlar, bugun ma'no o'zgarishiga, ma'no torayishiga uchrab yoki so'zning boshqa atash ma'nosiga o'tganligi Navoiv g'azallari gramatik tahlil qilish muhimligini ko'rsatadi. Navoiv g'azallarini gramatik tahlili natijasida muallif til uslubi, tez-tez ishlatiluvchi til birliklari va o'ziga xos ijod usuli aniqlanadi. G'azallarning emotsiyal-ekspressiv bo'yodqorligini, ohangdorligini oshirish, baytlarning mazmunan, shaklan mutanosibligiga erishish maqsadida suffiks, prefiks qo'shimchalardan hamda sintaktik – kompozitsiya usulidan foydalananib qo'shma va juft so'zlarni yasash orqali ijodiy mahoratini ko'rsata olganligi ham maqolada tadqiq qilingan.

Kalit so'zlar: gramatik vosita, qo'shimcha, affiks, so'z turkumi, tahlil, g'azal, bayt, lingvostatistik tahlil, til birliklari, turkum.

Kirish. Grammatika haqida qadimiy sharq va g'arb olimlari yaratgan asarlar mavjud bo'lib, ular asosan so'z shaklini o'zgartirish uchun xizmat qiladigan vositalar (turli qo'shimchalar, affikslarni) va gap tuzish tartib – qoidalalarini tadqiq qilganlar. XIX asrning ikkinchi yarmida tilshunoslikda qiyosiy-tarixiy metodning vujudga kelishi natijasida tillardagi ko'pgina gramatik xususiyatlarni chuqurroq o'rganish mumkin bo'ldi. Endilikda gramatika tushunchasi keng ma'noga ega bo'lib, u tildagi barcha gramatika vositalarni so'zni kichik ma'nodor bo'laklarga bo'lish va so'z yasovchi hamda so'z o'zgartiruvchi turli qo'shimchalar, affikslar (prefiks, infiks va postfikslar) va so'z tartibini, gapning maqsadga ko'ra turlarini o'rganmoqda.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Badiiy matnlarning gramatik tahlili natijasida muallif til uslubi, tez-tez ishlatiluvchi til birliklari (otlar, sifatlar, kalit so'zlar, fe'llar, gramatik shakllar, jumla qurilishi, bir so'z bilan aytganda, yozuvchining idostilini – o'ziga xos uslubini ko'rsatuvchi vositalar) lingvostatistik tahlil yordamida aniqlanadi[1]. Gramatik ma'no ifodalashning turli vositasi mavjud: fonetik, leksik, morfologik va sintaktik vosita shular jumlasidan. Demak, gramatik ma'noni faqat so'z yoki so'z shaklga nisbat berish ma'qul emas. Nutqni shakkantiruvchi barcha lisoniy birlik gramatik ahamiyat kasb etishi mumkin. Gramatik ma'no deganda til (fonetik, leksik, morfologik va sintaktik) birliklarning nutqni shakkantiruvchi umumlashma

abstrakt ma'nolari tushuniladi. Alisher Navoiy asarlarining lug'at boyligini o'rganish va ma'nolar xazinasini talqin qilish bo'yicha ham asrlar davomida bir qator o'ta diqqatga sazovor ishlar amalgalashirilgan[2].

Navoiy asarlari tilining fonetikasi hozirgi zamон o'zbek tili va X -XIII asr yodnomalari tilining fonetikasidan o'zining ba'zi xususiyatlari bilan farq qiladi. Navoiy tilining fonetik xususiyatlari bilan bog'liq bo'lgan masalalar hali to'liq-to'kis ravishda hal qilingani yo'q[3]. Navoiy nutqining fonetik bo'laklari haqida tilshunoslarimiz bir-biriga mos kelmaydigan turli fikrlarni bayon qilganlar. Navoiy nutqining ham fonetik bo'laklari jumla, sintagma, takt, bo'g'in va tovushlardan iboratligini, jumla eng yirik fonetik birlik bo'lib, nutqning ikki pauza orasidagi maxsus intonatsiyaga ega bo'lgan bo'lagidir. Jumla odatda gapga to'g'ri keladi, chunki jumlaning pauzasi fikriy tugallik, intonatsiyasi esa gapning mazmuniga bog'liqdır.

Til belgilarining o'zi quyidagilarga bo'linadi: morfologik (ta'kidlovchi affikslar, qo'shma so'zlar va boshqalar), lemmatizatsiya (har bir so'z shakli uchun asl nusxasidagi ko'rsatma) morfo-sintaktik yoki nutqning bir qismini belgilash (asoslarni ajratib ko'rsatish, nutq qismini va grammatik kategoriyalarning belgilarini aniqlash), sintaktik (sintaktik aloqaning xususiyati, gap turi, gap a'zosi va boshqalar), semantik (semantik omonimiyanı olib tashlash, anafora va yadrolarni yechish, axborot tuzilishini aniqlash va boshqalar), diskursiv (eslatmalar, kommunikativ harakatlar va boshqalar)[4]. Mumtoz asarlarda qo'llanilgan so'zlarini ta'lim tizimida samarali foydalanish, o'zbek xalqining barcha davrlarga oid milliy adabiy merosini sun'iy intellektga kiritish, asrlar davomida yashab kelayotgan davlat tilining raqamli texnologiyalar uchun ko'rinishini yaratish, lingvistik tarjimon va matnlarni tahlil qilish dasturlari, Alisher Navoiy asarlari parallel korpusini yaratish imkoniyatlari yanada oshadi. Shu

bois Navoiy so'zliklarini grammatik teglash ahamiyatli hisoblanadi.

Grammatik ma'no o'z mazmuniga ega bo'lib, bir guruhdagi barcha so'zlarning biror belgisini ko'rsatadi va umumiylig belgisiga ega bo'ladi. Grammatik ma'no leksik ma'noga qaraganda ancha mavhumroq ekanligi uning biror guruhdagi so'zning umumiy belgisini ifodalashi bilan izohlanadi. Grammatik ma'noni grammatik vositalarsiz aniqlab[5] bo'lmaydi. Masalan, mehr, mehrni, mehrda, mehrdin kabi so'z shakllari qiyoslanganda, ulardag'i kelishik qo'shimchalar, yoki bo'ldi, bo'lur, bo'lar kabi fe'l shakllarini qiyoslasak, ulardag'i zamonga tegishli qo'shimchalar grammatik ma'noni ifodalovchi vositalar hisoblanadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Morfema til qurilishining leksemadan keyingi asosiy birligi bo'lib, leksemadan farqli holda grammatik ma'no ifodalashga xizmat qiladi)[6]. Leksema ham, morfema ham til birligi (lisoniy birlilik) sifatida qismga teng. Leksema o'z turkumi nuqtayi nazaridan grammatik tafsif olganidan keyingina butun holatiga o'tadi va nutqqa chiqadi. Morfema ham odatda o'zi mansub turkum leksemasiga qo'shilgan holda nutqqa chiqadi. Leksema – yetakchi birlik, morfema qo'shiladigan[7] birlik, morfema – leksemaga qo'shiladigan birlik (shu xususiyati nazarda tutib morfema qo'shimcha deb nomlanadi).

So'zning morfem tahlil qilishda so'zning barcha morfemalari (ham yetakchi morfema, ham ko'makchi morfema) alohida tahlil qilinadi. Masalan, nomehrionim so'zini morfem tahlil qilganda mehrion –yetakchi (asos morfema), no-, -bon ko'makchi morfema, vazifasiga ko'ra so'z yasovchi morfema, -im – ko'makchi morfema, vazifasiga ko'ra shakl yasovchi, sintaktik shakl yasovchi morfema sanaladi. Demak, nomehrionim so'zi to'rtta ma'noli qismga bo'linadi: bitta yetakchi morfema va uchta ko'makchi morfema ko'rinishida. Bu tahlil jadvalda quyidagicha ko'rinish hosil qiladi:

So'z	Yetakchi morfema	Ko'makchi morfema		
		So'z yasovchi morfema	Shakl yasovchi morfema Lug'aviy shakl yasovchi	Sintaktik shakl yasovchi
dilistonim	dil	-iston	-	-im
bemiqdor	miqdor	be-	-	-
xabarsiz	xabar	-siz	-	-
oqara	oq (sifat)	-ar	-a	-
yo'llanmoq	yo'l	-la	-n, -moq	-
kulgu (kulgi)	kul (fe'l)	-gu (-gi)	-	-
yig'latadur	yig'i (ot) (unli fonema tushishi)	-la	-t,	-adur (-adi)
bekaslik	kas	be-, -lik	-	-
qilibon	qil (moq)	-	-ibon (-ib)	-
orazingni	oraz	-	-	-ing, -ni

Yuqorida jadvaldagi yig'latadur so'zining tahliliga e'tibor qaratadigan bo'lsak, shu jihatni e'tiborga olishimiz kerakki, asl turkiy, o'zbekcha so'zlar asosida fuziya (yoki fleksiya – tovush o'zgarishlari) hodisasi kuzatilmaydi. Bu so'zda esa fuziya so'z asosida kuzatilmoqda. – adur shakli

ham arxaik shakl sifatida tahlil qilinadi. Quyidagi baytda ham shunga o'xshash holatlarni kuzatishimiz mumkin:

Labki xandon qilibon qosh-u ko'zin o'ynatadur,
O'ynay-o'ynay meni bechorani qon yig'latadur.

So'z	Yetakchi morfema	Ko'makchi morfema		
		So'z yasovchi morfema	shakl yasovchi morfema Lug'aviy shakl yasovchi	Sintaktik shakl yasovchi
o'ynatadur	o'yin	-a	-t	-adur (arxaik)

xandong'a	xanda	-n	-	-g'a (arxaik)
-----------	-------	----	---	------------------

So'z yasalish tahlili (yasalma) har doim ikki qismidan iborat bo'ladi, bunda shakl yasovchi qo'shimchalar e'tiborga olinmaydi: 1. Yasashga asos qism. 2. Yasovchi vosita:

Yasalma	Yasashga asos qism	Yasovchi vosita
bekaslik	bekas	-lik
notovon	tovon	no-
ta'limgoh	ta'lim	-goh
odamiy	odam	-iy

Nutqni ravon, ta'sirchan, emotsional-ekspressiv jihatdan bo'yoqdor bo'lib chiqishida zid ma'noli qo'shimchalardan foydalishning ahamiyati katta. Masalan, -li qo'shimchasi -siz, be-, no-qo'shimchalariga nisbatan qarama-qarshi qo'yiladi)[8]. Navoiy "Badoye' ul-vasat" devoni g'azallarni emotsional-ekspressiv jihatdan bo'yoqdorligini, ohangdorligini oshirishda so'z yasalishidagi suffiks, prefiks qo'shimchalardan unumli foydalangan::

Bekaslik, behad, notovon, bemehr, bemiqdor, ta'limgoh, noshukur, bevaht-u, bekas, nomehribonim, benavo, badmast, bedod, beshak, bexabar, behushu, nohush, bekaslik, behadu, notavon, bemehr, bevafodur, bemiqdor, bedor nopol, nomusulmon; (prefiks).

Zahrxand, tanburachi, dardman, odamiy, yorsiz, xabarsiz, xiradmand, dilistonim, sensiz, uchqun, surma, shirinkor, ta'makor, xiradmand, zahrxand, shakarxand, dardmand, odamiy, gulzor, xabarsiz, diliston, oqara, otashnok, otashgoh; (suffiks).

Keltirilgan bu so'zlardan tashqari Navoiy sintaktik usul orqali qo'shma va juft so'zlar yasashda sermahsul ijod qilgan.

ta'limgoh, garonjondur, oshuftaro'zgar, dilxasta, mehnatobod, shakarguftor, devsivrat, hamishabahor, malaksiymo, mayxona, otashpora, navjuvon, jonbaxsh, gulgarg; (kompozitsiya).

Alisher Navoiy Sharq tilshunosligida mayjud bo'lgan leksika sohasidagi bilimlar bilan qurollangan. Ana shu bilim

asosida turk tilining lug'at boyligini ko'rsatishga harakat qiladi. Buning uchun xalq tilidan forsiy ekvivalenta bo'limgan bir qancha so'zлarni topadi. Ana shunday so'zlarga turk tilidan yuzta fe'Ini keltiradi. Bu fe'lllar Alisher Navoiy o'zbek tilining imkoniyatlarini ko'rsatmoq uchun xalq tilini qanchalar sinchkovlik bilan chuqur o'rganganligini isbotlovchi dalillardir. Navoiy yuqorida fe'llarning ba'zilari umumiyl, birlashtiruvchi sememasi bilan bir paradigmani hosil qilsa ham, lekin paradigma a'zolarining har qaysisi muayyan farqlovchi sememaga ham ega ekanligini ko'rsatadi[9]. Masalan, Navoiy "Badoye' ul-vasat" devonida tabassum, xandon otmoq, shakarxand, no'shxon, kulgu so'zлari "kulmoq" umumlashtiruvchi sememasi bilan bir xil ma'noga ega bo'lsa ham ammo ularning har qaysisi kulguning turli xil ko'rinishlarini ifodalaydi. Bu so'zlarning umumiyl ma'nosi bir bo'lsada, lekin ular kulguning sifatlariga ko'ra farqlanadi.

Navoiy g'azallarida arxaik va tarixiy so'zlar badiiy va omnaviy uslublarni hosil qiladi. Arxaizm va tarixiy so'zlar yozma adabiyotda tarixiy davrni tasvirlash uchun, uslubiy ma'noda esa asar qahramonini ta'riflash, uning eskilikkha moyilligini ko'rsatish, mazax, kulgu mazmunida qo'llanadi[10]. Navoiyning "Badoye' ul-vasat" devonida qo'llagan arxaizm va istorizm so'zлarni tahlil qilishi mualliflik korpusini yaratish jarayonida bayt va misralarini grammatik[11] teglashda muhim hisoblanadi:

Arxaizm	Ma'nosi	Istorizm	Ma'nosi
Oraz	Chehra, yuz	Haramiyilar	Haramdagilar
Paykon	O'q	Xud	Dubulg'a
Muqbil	Baxtli	Nol	Qalam ichidagi soch tolasi
Ganj	Xazina	Nahsvash kavokib	Nahs yulduzlar
Ahbob	Do'stlar	Kungur	Qasr devorlarining tish shaklidagi yuqori qismi
Musallo	Joynamoz	Bodapolo	Mayni sof etuvchi
Day	Qish	Vasat	E'tidol
Chug'z	Boyqush, boyo'g'li	Usturlob	Munajjamlar asbobi
Livo	Bayroq	Murtoz	Riyozat chekuvchi, so'fiy
Atfol	Bolalar	Ahli usul	Faqihlar
Vard	Gul	Mahmil	Mahofa, kajava
Qosid	Ekchi	Porso	Taqvoli kishi
Ol	Qizil	Bayt ul-hazan	G'amxona
Payk	Elchi	Fatila	Pilik

Navoiy g'azallarida qo'llanilgan ayrim so'zlar davr o'tishi, fan-teknika sohasidagi o'zgarishlar, kasb, sohalar turlarining yangilanishi, boshqa qator omillar sabab semantik ma'nosi o'zgargan va boshqa so'z turkumiga[12] aylangan:

Navoiy davrida	So'z turkumi	Ma'nosi	Hozirgi kunda	So'z turku mi	Ma'nosi
ayiq	fe'l	uyg'onmoq, xushiga kelmoq, adashmoq	ayiq	ot	hayvon nomi
javon	sifat	yosh, yangi, zo'r	javon	ot	turli narsalar qo'yladigan shkaf
dori	fe'l	hozir bo'lmoq,	dori	ot	davo

		kelmoq			malhami
hakka	fe'l	tirnash, qashish	hakka	ot	(zag'zg'on) qush turi

Xulosa va takliflar. Alisher Navoiy g'azallarini grammatic teglash izohtalab so'z ma'nolarining tushunarligi va o'qishli bo'lishini ta'minlash uchun muhim hisoblanadi, Navoiy yashagan davr leksikologiyasi bilan hozirgi leksiqa ko'p jihatlari bilan: arxaizm, istorizm, so'z ma'nolarining tubdan o'zgarganligi, ya'ni Navoiy davrida boshqa morfologik xususiyatga ega bo'lgan so'zlar, bugun ma'no o'zgarishiga,

ma'no torayishiga uchrab yoki so'zning atash ma'nosini o'zgarib so'z turkumi o'zgargan. Navoiy asarlarini o'rganishda lug'at boyligining kattaligini ko'rsata olish, so'zning qo'llanish imkoniyatini u yoki bu grammatic konstruksiya orqali tushuntirish uchun misollar massivini ko'rsatishda grammatic tahlil muhim hisoblanadi.

ADABIYOTLAR

1. Rahimov A. Komputer lingvistikasi asoslari - T.: Akademnashr, 2011. – 154 b.
2. Qurbanbekov A., Mannonov A., Imomnazarov M. Alisher Navoiy asarlari bo'yicha konkordans tuzish qo'llanmasi. – T.: Fan va texnologiya, 2015. – 3 b.
3. Abdurahmonov G., Rustamov A. Navoiy tilining grammatic xususiyatlari. –Toshkent: Fan, 1984, – 6-7 b.
4. 4.Tursunov U. va b. O'zbek adabiy tili tarixi. –Toshkent: O'qituvchi, 1995. – 91 b.
5. Abduazizov A. Tilshunoslik nazariyasiga kirish.–Toshkent: Sharq nashriyoti, 2010. – 97 b.
6. Alisher Navoiy g'azallariga sharhlarwww.ziyouz.com кутубхонаси. – 45 b.
7. Nurmonov A. Uzbek tilshunosligi tarixi, Uzbekiston –Toshkent: 2002. – 92 b.
8. Anorbekova A., Sh. Mirzayeva. Hozirgi o'zbek adabiy tili, "Noshir" nashriyoti –Toshkent: 2011. – 82-b.
9. Rahmonov N., Sodiqov Q. O'zbek tili tarixi. "O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyat" nashriyoti.–Toshkent: 2009. – 131 b.
10. Muhammad X. Alisher Navoiy asarlari lug'ati. – Toshkent: Akademnashr, 2017. – 407-b.
11. Isoqov Yo. Navoiy poyetikasi. – Toshkent. Fan nashriyoti. 1983. – 167. b.
12. Navoiy. A. Badoye' ul vasat. – Toshkent. Tamaddun. 2011. – 432 b.